

Ambarawa Cadabra

HouwsLife

27 December 2021

Op zijn honderdste geboortedag.

De omslag is gemaakt door zijn kleinzoon Luuk die op dezelfde datum, tachtig jaar later, wordt geboren.

Versie 1: December 2021

Versie 2: December 2021

Versie 3: Januari 2022

Versie 4: Maart 2022

Versie 5: Augustus 2024

Versie 6: Januari 2025

Versie 4 heeft belangrijke aanpassingen gekend dankzij Peggy Sieberichs-Lambooy.
Waarvoor dank.

© Glenn Sieberichs, HouwsLife

Voorwoord

Dit verhaal gaat over de Kunst van het Overleven. En of het waard is te om te overleven. Het is het verhaal van mijn vader, zijn zus Guusje, zijn broer Theo en natuurlijk hun broertjes en ouders. Naar waarheid opgetekend.

Het verhaal van hun vader in Padang is, qua dialogen, enigszins fictief maar niet naar wat hij heeft meegemaakt. Dat komt uit stamboek gegevens en uit de verhalen die hij verteld heeft aan zijn kinderen.

De ambitie van dit boek is dan ook niet meer en niet minder om al die verhalen hoe mooi of vreselijk ze ook zijn, over te dragen aan iedereen die zich bij deze geschiedenis voelt betrokken. Dat deze dagen, ooit beleefd hier ver vandaan, nooit verloren zullen gaan.

Glenn, zijn zoon.

I
Van Kattenkwaad

‘Kun je daar echt doorheen kijken?’

Theodor keek zijn vriend aan en zei lachend.

‘Als je er doorheen kunt kruipen, kun je er uiteraard ook doorheen kijken,’ en prikte de naald terug in zijn revers. Hij had het oog van de naald als verrekijker gebruikt.

‘Een nieuwe lading op zoek naar geluk en romantiek! Een toekomst bekeken door het oog van de naald...’

Ze keken vanaf het smalle strand naar een stoomschip dat zo de bocht ging maken om de Apenberg heen, op weg naar de Emmahaven. Bertrand nam een slok van het bier dat hij in zijn veldfles had meegenomen. Hij was zelf nog maar zes maanden in Padang en had de stad alleen nog maar verlaten voor enkele patrouilles en oefeningen. De twee mannen kenden elkaar sinds kort. Theodor nam ook een teug van de lauwe Küpper in zijn veldfles.

‘Bent u altijd kleermaker geweest?’

Theodor keek omhoog, naar de top van de gedenknaald van Raaff en nam zich voor Bertrand over de geschiedenis van Padang te vertellen. Hij hield van geschiedenis.

‘Zoals iedereen hier als Jan Fuselier aangekomen. Mijn God, dat is alweer negen jaar geleden. Ik kan je het hele verhaal vertellen. Interessant? Wie weet. Kom we lopen terug. We zitten hier al een uur over niets te praten en in de verte te staren. Mijn reet begint te jeuken.’

Er was een lichte branding. De zee had weinig te vertellen behalve dan die nieuwe aanvoer van militairen die er van droomden een avontuur te vinden in de Oost omdat ze geen geluk konden vinden in Europa.

‘Waarom bent u kleermaker geworden?’

Theodor keek om en nostalgische herinneringen doemden op: exercities, kilometerslange marsen, oefeningen. Het wennen aan de regen.

‘Ik zal het je vertellen maar laten we teruglopen. Ik begin honger te krijgen. Je kunt heerlijke Gulai Kambing krijgen aan het Romeinse Plein. Laten we nog een stukje strand pakken. Dat is gezelliger dan via die Justitielaan.’

Het was een heerlijke dag in augustus. Niet te warm en vooral geen regen. Theodor begon zijn verhaal.

‘Zo’n twaalf jaar geleden meldde ik mij, met wat vrienden, aan bij het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk in Nederland. Volgens mij bestaat dat nu niet meer. Je kent het wel maar misschien ook niet. Op zoek naar avontuur met een ongelooflijke vrijheid. Exotische vrouwen en vertier in het verschiep. Wie wil dat niet? Zeker als je vanuit het niets komt. Je weet dat ik een Duitser ben?’

‘Ik meende zoiets al te horen,’ lachte de vragensteller.

‘In die tijd had je mij die vraag niet hoeven stellen want wie wordt inderdaad in godsnaam kleermaker? Wellicht alleen de kinderen van een kleermaker. Maar goed, ik ging dus in dienst voor het geld en dat avontuur. De spanning dat je plots je geweer moet gebruiken. Dat je iemand kunt doden. De macht over het leven. Tweehonderd gulden ontving je en je begrijpt wel waar die aan op ging.’

Hij keek om zich heen.

‘We slaan hier rechts af. Ik heb bewust deze terugweg gekozen want zie je al die huizen, dicht op elkaar. Zowel aan de rechter- als linkerkant?’

‘Die kampongs bedoelt u?’

‘Ja, die kampongs. Weet je dat het ooit dorpen waren? Moearo was één van de eerste. Dat is nu zo’n beetje de Grevekade waar al onze kantoren en pakhuizen staan. Vervolgens werd dorp op dorp opgeslokt door de Kota en dat zijn nu de kampongs. Dichtbevolkte wijkjes met inlanders die iets met elkaar hebben.

Ik denk dat er wel zo'n zeven dorpjes in Padang bestaan. Hier rechts Baharoe. Daar wonen eigenlijk de restanten. De mensen die niet bij de andere horen. Maar verderop, ten noorden van het plein wonen juist weer heel veel Javanen.'

Theodor hield er wel van om zijn kennis te delen. Het gaf hem een gevoel van wijsheid. Een tevreden grijns verscheen op zijn gezicht.

Ze kwamen bij de alun-alun aan. Een grote groene vlakte, vol van bedrijvigheid. Kinderen deden hun spel. Ouderen discussieerden over het alledaagse en verkopers probeerden hun waar te slijten. Ze volgden hun neus om naar de juiste plek te komen. Hoewel dat moeilijk was. Het was één groot geurfestijn. Niettemin kwamen ze op de plek waar, volgens Theodor, de beste Gulai Kambing te vinden was. Theodor bestelde twee porties en ze gingen zitten op een stel kisten.

'Een jaar voor mijn komst zijn hier zes inlanders opgehangen. Ik weet niet waarom maar het zal wel een spektakel zijn geweest. Ik heb hier al die tijd verder niet veel bijzonders meegemaakt. Maar dat was je vraag niet. Tja, kleermaker. Ik had een romantisch idee over het soldaat zijn toen ik mij aanmeldde bij het leger. Het Nederlandse leger hè. Niet het Duitse. Nou niet helemaal waar. Ik heb ook zo'n twee jaar onder de Duitse vlag gediend. Maar goed, ik meldde mij aan met een aantal vrienden in Harderwijk. We zochten het avontuur. In Dülken, mijn geboortestad, was niets te beleven en je kon er niets worden. De keuze was vrij snel en makkelijk gemaakt. Het geld lonkte en ook de reis naar het onbekende tropische sprak mij aan. De handtekening was snel gezet. Ik had ook geen vreemd gevoel van heimwee of verlangen naar mijn Mutti toen ik de loopplank naar de Willem III opstapte, het schip dat mij naar de Oost zou brengen. Nee, niets van die gevoelens. Soldaat zijn. Dat was de ambitie.'

'En uw vader? Hij had er geen problemen mee dat u in dienst ging bij een vreemd leger?'

Theodor gaf geen antwoord. Ze keken uit op de sociëteit aan het plein. Op het bordes waren Hollanders feest aan het vieren. Er was geen speciale gelegenheid maar iedere dag werd er wel een feest bedacht. Er speelde een band en er werd gezongen. Er werd gezongen omdat er ook gedronken was en werd. De menigte op het veld had er zelfs geen aandacht meer voor. Het was het dagelijkse tafereel. Het hoorde bij het Plein van Rome.

‘Ik kwam bij de infanterie terecht maar al na zo’n half jaar vertrok ik naar Palembang. Ik heb daar zo’n tien jaar gezeten, tekende toen weer bij voor driehonderd gulden en ben vervolgens hier teruggekomen.’

Hij wees naar de littekens in zijn gezicht en toonde de binnenkant van zijn hand.

‘Klewang en rentjong. Cadeautjes van een opstandeling tijdens een patrouille in Atjeh. Hij mikte op mijn buik maar ik pakte het mes vast. Een vreselijke pijn maar alles beter dan ...’

‘En die Atjeeër?’

‘Die hebben we naar Allah gestuurd. Maar eerlijk is eerlijk, ik zag geen toekomst als soldaat. Iedere dag exercities, manoeuvres. Soms een patrouille. Ik had toen, en nu ook niet, het gevoel dat er ooit nog een oorlog zou komen. In Atjeh is het ook al een stuk rustiger en we gaan hier echt niet vechten met de Chinezen, Javanen of Maleisiërs. Ook niet met die Niassers. Dus wat bleef er over? Ik ben altijd wel handig geweest met mijn handen en had ook wel een bepaalde creativiteit. Er waren ambachtelijke opleidingen beschikbaar en ik werd kleermaker.’

Schalen met eten werden op de tafels bij het laag ommuurde grasveldje voor “De Eendracht” neergezet. De bedienden werd toegezongen door mannen in witte pakken die halfdronken tegen de balustrade van de sociëteit leunden.

‘Ik weet niet wat jij gaat doen maar ik ga terug naar de kazerne. Eens kijken hoeveel werk er ligt voor komende week.’

Bertrand besloot nog even te blijven. Hij had zijn sigaret gerold en stak de Dunlop in zijn mond. Hij moest de woorden van Theodor even laten bezinken. Deze liep richting “De Eendracht”, keek daar nog even naar het schouwspel en sloeg vanaf de sociëteitsweg rechts af richting de Hospitaalweg. Hoge Jacaranda bomen begremsden de brede weg.

Net voor het ziekenhuis dook een bekend gezicht op. Kurt Weber, één van zijn vrienden waarmee hij dit verre avontuur was aangegaan of beter gezegd het niet avontuur. Ook hij had het geweer aan de wilgen gehangen en was schoenmaker geworden. Theodor wist welke vraag Kurt aan hem zou stellen. Hij wist ook dat hij beter nooit een vraag aan hem moest stellen. Hij kon namelijk uren over de types schoeisel praten en de soorten schimmel en eczeem die hij bij de soldaten had gezien. Of over de gerekruteerde inlanders die voor het eerst in hun leven schoenen gingen dragen. Zo verging het ook nu weer. Hij ging zijn landgenoot iets laten zien.

‘Dit wordt hem. Zeildoek met aan de onderkant en aan de zijkanten leer. Hoe vind je het?’

Theodor bekeek de schoen vluchtig.

‘Mooi zwart.’

Uiteraard nam zijn vriend daar geen genoegen mee en duwde de schoen in zijn handen.

‘Voel. Het leer is veel soepeler. Niet meer zo stug. Ik heb er al een paar dagen mee gelopen en het is een verademing. Kun je onze patrouilles nog herinneren in de buurt van Solok met die regen? En maar jaloers zijn op die jongens die op hun blote kakkies mochten lopen. Dagen, nee weken had ik last van mijn voeten. En jij ook. Geef maar toe.’

Hij wist Kurt te lozen.

In zijn kamer keek Theodor naar de stapel kleren die op de stoel lagen. Het waren met name officierskleren die gerepareerd of versteld moesten worden. Hij ging achter zijn Singer zitten, stak

een sigaret op en het monotone geluid klonk tot ver over de gangen. Hij ging tot diep in de nacht door in gezelschap van een krat bier. Hij had zich ooit voorgenomen iedere maand een brief te schrijven naar zijn moeder in Duitsland maar ook nu was hij te moe om nog een letter op papier te zetten. Andere dagen was hij er wel aan begonnen maar had hij het papier de volgende dag weer weggegooid. In totaal had hij nog geen vijf brieven gestuurd. Ze werden wel allemaal snel door zijn moeder beantwoord.

De volgende ochtend werd hij vroeg gewekt door gehamer dat niet ver van zijn kamer vandaan kwam. Hij herkende het meteen. Kurt was al vroeg bezig om de aangeleverde nieuwe schoenen van kopspijkers te voorzien. Het was een vrije dag maar de Duitser was bezeten van zijn vak en wilde altijd alles meteen afmaken wat hij binnen kreeg. Vanmiddag zou hij met Theodor en Wilhelm naar de haven gaan. Lekker slenteren over de Greve kade en praten over niets en over het verleden. Nu hamerde hij er op los. Ze hadden afgesproken bij de oude gevangenis om daar vanuit naar de monding te lopen en wellicht nog wat te nuttigen in “Ons Genoegen”.

Theodor stond niet meteen op maar volgde een Tjitjak al enige tijd vanuit zijn bed. Het beestje was druk bezig aan het plafond net alsof het iets aan het zoeken was. Hij hoorde het geklop van zijn vriend maar was er al aan gewend geraakt. Sterker nog. Hij was ooit eens gaan kijken toen hij geen bedrijvigheid uit de kamer van Kurt hoorde. Hij had de smaak van bier nog in zijn mond.

Geen reveille deze dag. Hij stond op, strekte zich uit en keek naar de stapel kleren die inmiddels gehalveerd was. Na het wassen haalde hij zijn bakkie nasi goreng en liep hij wat rond op het terrein. Het geklop stierf weg.

Hij genoot van een glas tamarinde siroop op een bankje bij de poort toen Wilhelm en Kurt hem tegemoet kwamen. De eerste had een kar geregeld bij Blantoe met rijder. Dat scheelde een behoorlijke loop. Die zouden ze op de terugweg wel doen.

Ze lieten zich afzetten bij het Greve monument en daar vandaan slenterden ze naar de koffiepakhuisen. Wilhelm was de enige die militair was gebleven. Hij droeg de insignes van de korporaal. Ze staken het bruggetje over bij het kantoor van de intendant en sloegen de Moeara in. Het was nog zo'n twintig minuten lopen voordat zij de eerst dokarren al zagen staan bij het gebouw. Er waren genoeg kletstafels vrij. Binnen het uur stond die van het trio vol met gerechten en flessen bier.

Wilhelm schommelde in zijn stoel met een fles Küpper in zijn hand.

'Het is ironisch. Wij, al jaren op zoek naar avontuur en dit avontuur duikt spontaan op in ons Vaderland. Zomaar. We hadden er niets voor hoeven doen. Hoeveel pech kun je hebben. Wij zitten ons hier te vervelen in de tropen en onze kameraden daar verwerven het heldendom.'

Ze keken elkaar aan.

'Moeten wij ons zorgen maken?'

'Nee. Nederland heeft zich neutraal verklaard en ik begrijp dat de andere landen dat respecteren. Sterker nog, er vluchten veel mensen naar Nederland. Van beide kanten.'

'Hoe is het eigenlijk ontstaan, die oorlog?'

'Maakt het uit? Wij zijn er niet bij.'

Kurt relativeerde de kwestie.

'Kijk die waaierpalmen, die klappers, die pisangs. Zie die Maleiers met die apen. Kijk eens voor je uit. Had jij dat in de Venloer Straße, Theodor? Zat jij daar te zweten om 12 uur 's middags met een bord sambal-hâti in je hand?'

Theodor wreef over zijn kin.

'Waarschijnlijk was ik nu de Pruisische held van Brachelen. Wellicht gewond geraakt en nu aan het revalideren in Beieren met een keur aan blonde verpleegsters die mij het mooie uitzicht van de Alpen doen vergeten.'

'Dat zal ongetwijfeld het geval zijn geweest.'

Kurt keek hem lachend aan.

‘Over vrouwen gesproken. Hoe vind je de njai van Oscar? Ze schijnt heerlijk te kunnen masseren. Je voeten worden echt verwend na een lange loop.’ Hij gooide er een knipoog achteraan.

‘Vooralsnog ben ik tevreden met mijn wanita belanda’, lachte Theodor. ‘Die zeuren niet en kosten ook geen geld.’

‘Wat vind je eigenlijk lekkerder? Nederlands of Duits bier?’

‘Dat Amstel vind ik niet te zuipen. Ik denk toch Duits. Gaan jullie nog verlengen, trouwens. Ik twijfel.’

‘Maar wat ga je dan doen. Terug naar Europa toch?’

‘Tja, dat is de vraag. En dan waar naar toe? Toch naar Duitsland en meteen dienst nemen? Ik weet niets van die oorlog.’

Kurt haalde een papier uit zijn zak.

‘Uit de Bode van 11 augustus. Luister, ten oosten van Luik deden Franse cavalerie een storm aanval op de achterhoede der Duitsers en bracht deze zware verliezen toe. Een Duitse patrouille is naar Wilre, op Hollands gebied uitgeweken. Duitse cavalerie deed een aanval op Russen te Kirbaty, nabij Wirballen. De Duitse troepen hebben Luxemburg verlaten bij aankomst van de Fransen.’

Theodor haalde zijn schouders op.

‘Al die plaatsen zeggen me niets. Winnen we of verliezen we? Als we verliezen hoeft ik niet terug.’

Kurt nam een teug uit zijn fles.

‘Wij winnen. Wij winnen altijd.’

‘Over winnen gesproken.’ Theodor haalde een pak kaarten uit zijn broekzak. Hij was goed in petoeten en zwikken en speelde graag het spel om geld. Wilhelm bestelde het benodigde bier. Theodor krabde weer eens aan zijn kont.

1915 - 1916

Ze zaten bij het huisje op een rots aan de voet van de Apenberg. Aan de overkant stonden enkele inlanders met hun karbouwen aan het strand. Theodor en Bertrand hadden met een vlerkprouw de rivier overgestoken en verlekkerden zich nu aan wat pisang goreng die zij onderweg bij een warung hadden gekocht. Er was alweer een jaar verstreken. Het had die nacht weer eens geregend en het was dus een sompige wandeling geweest in de klei waar de bodem van de berg mee bedekt was.

'Toen ik hier in 1903 aankwam werd ik overweldigd door de hitte. Zweten, zweten en nog eens zweten. Ik wist niet wat mij overkwam. Ze zeggen wel eens dat Padang zijn oude glorie heeft verloren en ik moet zeggen dat toen ik hier arriveerde, het leek alsof ik in het paradijs was terecht gekomen. Al die luchten. Peper, nootmuskaat, kaneel. Het gele strand met al die palmen, al die klapperbomen. En al dat fruit waar je nog nooit van had gehoord. Overheerlijk was mijn eerste klappa moeda! Maar als je eenmaal de bovenlanden hebt gezien, dan is de Kota eigenlijk maar een stoffig en droog geheel met rare houten huizen en lelijke stenen gebouwen.'

Bertrand had weer eens een vraag.

'Ik vertrek binnenkort naar Fort De Kock. Ik heb gehoord over orang-oetans. Grote apen. Heeft u die wel eens in het echt gezien?'

'Ik heb er ooit eens een paar gezien maar dat was in de officiersmess.' Theodor moest hard lachen om zijn eigen grap. Een ander groepje apen observeerde de twee mannen vanaf een veilige afstand.

'Ook hier wonen nogal wat apen. Ik heb je het verhaal verteld van de kampongs. Weet je nog? Al de apen die hier rondlopen zijn ooit mensen geweest. Een deel is destijds de berg afgedaald maar de meeste zijn daarna in apen veranderd.'

Bertrand keek hem ongeloofwaardig aan.

‘Dat is ook de reden waarom ze met rust worden gelaten. Sterker nog, worden gerespecteerd.’

Toen er steeds meer apen opdoemden uit de struiken, vanuit de hoogte via lianen besloten ze om terug te keren.

‘Voordat we ook in apen veranderen. Je weet maar nooit. Ik zal dit missen,’ mijmerde de kleermaker. ‘Kijk, die prachtige blauwe zee met de wuivende bomen. En rechts al die rare huisjes, die dorpjes en die mooie lanen. Ik ben de natuur weten te waarderen. Weet je. Ik zag soms een mier onder mijn voeten en mijn eerste reactie was om de mier dood te trappen. Zo dacht ik ook over een vlinder of een libelle. Wat is in godsnaam hun waarde in het leven. En toen ging ik nadenken. Wat is mijn waarde? Waarom ben ik belangrijker dan die kleine mier. Sindsdien trap ik een mier niet meer dood. Sterker nog, Ik voorkom dat ik hem doodtrap. Ik stap erover heen.’

‘U bent een wijs man Theodor.’

‘Eerder wellicht een dronken man.’

‘U bent een dronken en wijs man Theodor. Ik ga uw levenslessen missen. Ik stel me voor dat ik over zo’n dertig jaar in 1950 uw verhalen aan mijn kleinkinderen vertel. ‘Er was eens een wijze dronken man in Padang en hij vertelde mij zijn avonturen vanaf de Apenberg.’

Ze moesten er beiden hard om lachen. Theodor krabde weer eens aan zijn achterste.

‘Je vroeg ooit eens over mijn vader. Ik heb hem helaas nooit gekend. Ik draag zijn naam ook niet.’

Bertrand keek hem aan maar stelde geen verdere vragen. Op de terugweg deden ze de pasar djawa aan. Een lange straat met aan beide kanten van de weg toko’s waar van alles, maar dan ook van alles te koop was. Theodor slenterde vaak over de pasar en vond het heerlijk om op zoek te gaan naar iets waarvan hij niet wist dat het bestond.

De markt was een rustig tafereel. De verkopers zaten of lagen op de grond vaak met een slap sigaretje in de mond te wachten op hun klanten. Ze deden geen enkele moeite om de aandacht te trekken. Pas wanneer iemand iets wilde kopen, gingen ze staan en trachten ze hun waar voor viermaal de prijs te verkopen. Theodor was het meest gefascineerd door de wapens die je er kon krijgen. De één nog mooier, kronkeliger en scherper dan de ander. En dan ook het zware vergif dat je er kon krijgen. Hij had zich er altijd over verbaasd dat er zo weinig verhalen over vergiftigingen rondgingen. Toch had hij zich ook een fles met een groot doodshoofd aangeschaft. Waarom wist hij niet maar de verlokking was groot. Je wist maar nooit.

Nog meer had hij zich verbaasd dat de verkopers iets kon terugvinden in de wirwar van koopwaar. De Chinezen waren daar eersteklas meesters in. Net zoals in het onderhandelen over de prijs.

'Oh God, ik wen er nooit aan.' Bertrand deed de hand voor zijn neus want ondertussen waren ze in het Walhalla van de vis geraakt. De indringende lucht van trassi en verse vis die om het grootste aandeel in de stank streden, sloop ongemerkt in hun neusgaten.

'En er ondertussen straks weer van genieten. Bizar eigenlijk. Waar zit het niet in? Maar de Doerian. Die zul je mij nooit zien eten.'

1917 - 1920

Hetzelfde monotone geluid van dezelfde machine klonk een klein jaar later in een gelijkaardige kamer zo'n achttienhonderd kilometer verderop in Oost-Java. Achter de kleermaker lagen een vrouw en haar pasgeboren kind vredig te slapen. Hun zoon was op 9 maart geboren. Ze hadden geen last van het eentonige geluid dat Theodor al jaren produceerde. Hijzelf was in gedachten in Duitsland.

Kurt Weber hield de gebeurtenissen in Europa nauwgezet in de gaten in zoverre dat mogelijk was. Zijn kamer hing vol met krantenknipsels. Het verliep niet zoals ze hadden verwacht in Europa. "De Grote Oorlog" werd het genoemd.

Hij knipte artikels uit de Sumatra Post en andere kranten die hij her en der vond. Tientallen berichten, over de gevechten bij de rivier de Somme in Frankrijk, had hij aan een speciale wand in zijn huis geprikt. Daartussen ook de artikels over de gevechten bij Verdun. Het was een onduidelijke oorlog waar heel de wereld aan leek mee te doen maar het was hun niet duidelijk wie er nu ging winnen. In het "Nieuws van den Dag" van 2 december, van vorig jaar, had Kurt een verontrustend artikel gelezen en voorgelezen aan zijn vrienden.

'De ineenstorting van Duitslands macht is aanstaande. Op het slagveld is de strijd beslist; het is slechts een kwestie van tijd wanneer Duitsland aan alle fronten definitief zal zijn verslagen. De enige hoop is dat door diplomatieke bemoeiingen de nederlaag vermeden kan worden.'

De president van de Verenigde Staten was vervolgens met een vredesvoorstel gekomen maar dat leidde weer tot oorlog rondom de tafel. Enkele landen steunden het voorstel maar de voornaamste landen weer niet. Uiteindelijk leidde dit tot het voortzetten van de oorlog en verklaarde ook de Verenigde Staten

de oorlog aan Duitsland. En inmiddels was het al weer een half jaar verder.

Theodor en zijn vrienden filosofeerden er regelmatig over onder het genoegen van flessen bier. Hoe zou het hun zijn vergaan in die oorlog? Hij had zijn zoon Wilhelm Friederich genoemd. Als soort offer van vergiffenis omdat hij er niet bij kon zijn. Hij had wel overwogen om terug te keren naar zijn vaderland maar het gaf geen enkele garantie dat hij dan ook zou worden ingezet. Tenminste zo vermoedde hij. En als hij al die berichten zag, was het misschien ook wel beter zo.

Hij keek om. Hij had Kasijem ontmoet in Soemowono, een desa aan de voet van de Ungaran. Met Kurt en Wilhelm was hij naar haar warung gegaan omdat daar het lekkerste eten van Ambarawa was te krijgen. Toen hij de rawon van haar aannam voelde hij iets van verliefdheid. Of was het toch lust? Ze keek hem ondeugend aan. Theodor draaide zich nog eens om toen hij de warung verliet en zag dat zij naar hem keek. Terug in zijn kamer bleef hij aan haar denken. Dag op dag. Was een njai wel iets voor hem?

Dezelfde week keerde Theodor alleen terug. Hij bestelde een portie nasi maar zag haar niet in de warung. Hij kende ook te weinig Maleis om naar haar te vragen. Hij merkte een soldaat op in de zaak die hij de eerste keer ook had gezien. Het leek weliswaar een Javaan maar het was de moeite waard om eens te proberen. Aarzelend sprak hij hem aan maar tot zijn verrassing sprak hij enigszins Nederlands en stond hij ook open voor een gesprek. Hij wist onmiddellijk wie hij bedoelde. Met een glimlach haalde hij de kretek uit zijn mond.

‘Adoeh. Ben getrouwd met haar zuster Mah. Zij is achter bezig. Vlees en groenten snijden.’

Theodor kon zijn oren niet geloven. Hij had haar niet alleen gevonden maar had nu ook het middel om met haar in contact te komen.

Kasijem had drie zusters. Mah of Mardjo, getrouwd met Djowo, de soldaat die hij had aangesproken. Inem, een danseres die werkte bij een toneelgroep en die getrouwd was met een banjospeler en Koba, de jongste.

Ze had ook nog drie broers. Ran of Riso-Widjojo, Sastro en Mingu.

Het contact verliep moeizaam in het begin. Ze sprak enkel Maleis en dus moest veel met gebarentaal worden uitgelegd. Ran sprak gebrekkig Nederlands en fungeerde soms als tolk. Niettemin leek er vanaf het begin al een klik. Hoewel elkaars werkelijke motieven van affectie voor beiden wellicht geheim waren.

Die genegenheid leidde al na twee maanden tot resultaat. Ran was naar Fort Willem I gerend en schreeuwde buiten naar de kleermaker die met zijn naaimachine hoorbaar aanwezig was. 'Theo! Kom snel. Groot nieuws.'

Theodor rende niet maar sjokte achter de broer van Kasijem aan. Het was niet moeilijk te bedenken wat het grote nieuws was en hij had er zijn bedenkingen bij.

Ook toen Kasijem vol trots over haar buik aaide en zei 'Bayi, baby'.

Ze keek met verliefde blik naar Theodor.

Hij aaide de vrouw over haar mooie zwarte haar, zei niets terug en keerde terug naar het fort.

Pas na enkele dagen besprak hij de situatie met zijn vrienden en zij moesten er om lachen. Ze hadden geen mening over de situatie. Theodor leek zijn besluit te hebben genomen maar pastoor Kuipers vond dat hij zijn verantwoordelijkheid moest dragen.

'Wellicht het begin van een groot katholiek gezin, Theodor. Wees trots!'

En eigenlijk voelde hij zich toch ook blij. De eenzaamheid zou voorgoed voorbij zijn. Een nieuw doel voor ogen. De gedachte

om ooit terug te keren naar Duitsland werd begraven. Hij snelde vier dagen na de boodschap van Kasijem terug naar Soemowono. Ze was niet boos op hem. Ze wist dat hij terug zou keren.

De komst van de baby werd uiteindelijk uitgebreid gevierd. Schneider, Weber, Müller maar ook Ran, Mingu en Djowo waren aanwezig. Theodor leek al het bier dat in Ambarawa te krijgen was te hebben vergaard. Zelfs Nederlands bier stond op de tafel. Het werd een uitbundige middag en Theodor sloot af met de woorden.

'Als het een jongen wordt dan trouw ik met haar!'

Ran nam deze boodschap mee naar huis en vanaf de volgende dag droeg Kasijem altijd een vijzel bij zich. Een vriendin had tegen haar gezegd dat dit het middel was om een jongen te krijgen.

Fort Willem I lag in de dalketel van Ambarawa, midden in een sawa vlakte op een veengrond en dicht bij een ondiep meer, de Rawah Pening. De plaats lag verscholen tussen het Djamboe-gebergte aan de west- en zuidwestkant en de hoogvlakte van Salatiga aan de oost- en noordoostkant. Het fort was een soort ommuurd dorp dat oorspronkelijk bedoeld was om zo'n vijfduizend mensen te huisvesten. Het was gebouwd tussen 1833 en 1844 maar twee enorme aardbevingen hadden de bovenverdiepingen zo goed als onbewoonbaar gemaakt. Veel militairen waren verplaatst naar Banyubiru, zo'n vijf kilometer verderop.

Theodor was in 1915 vertrokken uit Cimahi, na twaalf jaar militaire dienst en kreeg het verzoek om als kleermaker, buiten dienst, in Oost-Java te beginnen.

Vanaf het station in Ambarawa nam hij een dokar richting het fort. De weg daalde al snel vanaf de kota en hij genoot van de aangename koelte. De weg leidde door de rijstvelden en de kampongs die daar versnipperd tussen lagen. Hij betrad vol verwachting het enorme bolwerk tussen de tjemara- en

djatibomen waar hem een kamer was aangeboden op de vliering. Hij was er vanaf het begin niet erg blij mee want het was 's avonds al snel een donker hol waar je een lamp nodig had om ook maar iets te kunnen zien.

En al de eerste ochtend werd hij verrast door de koude wind die door het gebouw gierde.

De drukte in de ochtend van soldaten, die iets te eten en koffie uit de keuken haalden en zich gingen wassen om zich daarna klaar te maken voor een exercitie, kwam hem maar al te bekend voor en aanschouwde hij met een glimlach. Hij was blij dat die tijd al ver achter hem lag. Bij dit drassige terrein moest hij terugdenken aan Kurt, de schoenmaker. Zijn vriend zou hem later volgen naar deze Europese enclave.

De vliering was een ellende. Er woonden vooral berooide soldaten die regelmatig bezoek kregen van hun najai. Een gevolg daarvan was dat het ook krioelde van de kinderen die uit die verhouding waren voortgekomen en die er niet alleen enorm vies uitzagen maar ook onzindelijk waren en enorm veel lawaai produceerden. Met de komst van Kasijem en de geboorte van Wilhelm Friederich werd het wel wat krap en dus stapte hij naar de assistent-controleur. Deze ontving hem vriendelijk en bekeek zijn papieren.

'Een indrukwekkende lijst, meneer de kleermaker. De bronzen medaille in 1909, ereteken voor krijgsverrichtingen in Atjeh van 1906 tot 1910, de zilveren medaille in 1915 en ook nog ernstig gewond geweest. Moeder, Gertrud, vader, onbekend.'

De ambtenaar keek hem aan alsof hij een antwoord verwachtte.

'Ik zie ook dat ene Jozef Weerts uit Aken in Duitsland naar u heeft geïnformeerd in 1918. Is dat de onbekende vader?'

Theodor keek hem verbaasd aan.

'Dat is mogelijk maar ik zou het niet weten.'

De assistent-controleur legde het papier opzij zoals alleen een ambtenaar dat kan doen.

'Je engageert je steeds voor maar een jaar aan de krijgsmacht. Heb je plannen om op korte termijn toch iets anders te gaan doen? Ga je met je huishoudster trouwen?'

'Vooralsnog geen planning in die richting, meneer de assistent-controleur.'

De ambtenaar keek hem met een soort superieure blik aan. 'Je hebt geluk. Er komt binnenkort een luitenantwoning vrij in het fort vanwege een promotie. De nieuwe kapitein zal zijn intrek nemen in het officierskampement. Laten we het volgende afspreken. Je kunt daar blijven wonen zolang je voor de krijgsmacht werkt en het is beter dat je gaat trouwen.'

Theodor bedankte de man, kreeg de benodigde papieren mee en had vooralsnog niet de intentie om te gaan trouwen. Ook niet toen op 29 oktober 1919 zijn tweede zoon Theodor Oscar werd geboren.

Hij schreef diezelfde dag nog wel een brief aan zijn moeder met de vraag wie Jozef Weerts was.

1921 - 1928

De hoofdrolspeler van dit verhaal werd twee jaar later geboren en wel op 27 december 1921. Hij kreeg de naam Anton Adolf toebedeeld. Die naam zou achttien jaar later, een nog grotere lading hebben dan die van zijn oudste broer. Ook zijn drie initialen konden van alles betekenen voor de toekomst.

De geboorte van de derde zoon werd niettemin voor zijn moeder een heugelijke gebeurtenis want op 14 juni 1922 werden Theodor en Kasijem officieel een wettelijk paar.

Theodor had weinig op met de familie van zijn vrouw. Terwijl je toch een bepaalde verbondenheid zou verwachten als je keek naar het verleden. Hij had ze niettemin niet uitgenodigd voor de ceremonie die door pastoor Kuipers werd voltrokken. Hij had een aversie gekregen ten opzichte van alle inlanders.

De kleermaker had dan ook een vaste kleine vriendenkring bestaande uit zijn Duitse dorpsvrienden en de Nederlanders De Leur, Van de Kolk en De Jong. Bij de laatste had hij aangeklopt om een woning, want het verblijf in het fort werd nu toch wel erg krap.

Zijn twee oudste zoons, Wim en Theo junior vonden het echter heerlijk om te spelen in het labyrint van het fort met alle gangen en lanen, en kamers die niet meer bewoond werden maar waarbij je van alles kon fantaseren. Turen vanuit de ovale ramen naar de prachtige sawa's en luisteren naar de geheimzinnige geluiden in de nacht. Ze renden en schreeuwden over de galerijen tot vader begon te vloeken omdat hij uit zijn roes werd gewekt. En regelmatig lag hij in een roes. Er was altijd wel een excuus voor een feestje en zijn grootste excuus was dat het de pijn verzachtte van de aambeien waar hij al jaren last van had. De jeuk aan zijn reet. Uiteraard was hij er al voor naar de militaire arts geweest. Maar carbolinspuiting om ze te laten krimpen zag hij niet zitten en een operatie al helemaal niet. Dus behandelde hij zichzelf door